„БРАНИК“ ИЗЛАЗИ
пет пута на недељу.

ПРЕТПЛАТА и ОГЛАСИ
шаљу се на администрацију,
А РУКОПИСИ
уредништву „Браника“ у Нови Сад.

Рукописи се не враћају.

БРАНИК

ЦЕНА ЈЕ „БРАНИКУ“
За Угарску, Србију Црну Гору и друге стране земље
на годину К 34·— 46·— дин.
на по године К 17·— 23·— „
на чет. год К 8·50 11·50 „

Поједини бројеви стају 12 потура.

ОГЛАСИ
рачунају се 10 пот. од реда ситних слова
Уредништво и администрација „Браника“ налази се у кући А. Пајевића у Дунавској ул бр. 36.

ОРГАН СРПСКЕ НАРОДНЕ СЛОБОДОУМНЕ СТРАНКЕ.

Бр. 194. У Новом Саду, у среду 2. (15.) октобра 1913. Година XXIX.

Румуни и народносно питање.

Ових дана донео је полуслужбени лист угарске владе, познати „Pester Lloyd“ на првом месту читаву расправу о *румунском питању*. До сад, кад је било говора о угарским Румунима, обично се румунско народносно питање скопчавало са народносним питањем у Угарској у опште. Сада се већ *посебице* расправља румунско народносно питање, па је расправи о Румунима у »Pester Lloyd«-у — на првом месту листа *наслов*: Zur *rumänischen* Frage (к румунском питању). Сва је прилика, да према најновијем, изненадном држању краљевине Румуније у *балканском* питању, у Будимпешти и у Бечу држе румунско питање за најважније.

Повод расправи у „Pester Lloyd“-у био је позив на Румуне једног *саског* посланика на угарском сабору, дра Рудолфа *Шулера*. Исти Шулер позива румунске вође, да се изјаве о свом положају према мађарској државној идеји, па да узму пример на Сасима у Ердељу, који, признајући мађарску државну идеју, спасавају своје школе, своје фондове и свој национални живот. Др. Шулер је посланик *владине* странке, па би хтео потпуно измирење између Румуна и Мађара, како би Румуни сасвим прешли у владину странку.

Није првина, да је др. Шулер стао на браник мађарске државне идеје. Године 1909. написао је Шулер чланак у „Pester Lloyd“-у о народносном питању са подлогом мађарске државне идеје. Тада му је в.-кикиндски посланик у „Pester Lloyd“-у у 220. броју од исте године опширно одговорио. Српски посланик је разложио природу угарске државе, те дру Шулеру казао, да и његови сународници *Саси* не могу одобравати његово становиште са мађарском државном идејом, јер би се тиме морали одрећи свога народнога бића.

Сада је др. Шулер специјално позвао Румуне, да изјаве своје мишљење у народносном питању, и посебно њихов одношај према мађарској државној идеји. Од румунских вођа одазвали су се том позиву њих *петорица*. Одговор су дали нама познати: др. Теодор *Михали*, др. Александар *Вајда*, садашњи посланици, а др. Јулије *Манију*, бивши посланик, па познати румунски родољуби др. *Јован Вајда* и *Никола Иван*. Други румунски посланици и родољуби *нису* хтели ни одговарати дру Шулеру.

Оно, што су Румуни одговорили на позив дра Шулера, то је било сасвим *негативан* одговор. Наравно, румунски родољуби у свом одговору држали су се у народносном питању оних начела, која су народносни посланици толико пута у угарском сабору изјавили. Познати народносни посланик др. Александар *Вајда-Војевод* има у свом одговору међу осталим и једну врло значајну тврдњу. Знамо, ко је тај Вајда. То је онај румунски народносни посланик, кога су мађарске шовинисте за време владавине мађарске коалиције хтели физички из сабора *избацити*, те је дошло до гужве између народносних посланика и шовиниста. Др. Вајда, пошто је у својој изјави разложио народносно становиште, рекао је: да сви мађарски државници увиђају, да ваља у интересу Угарске решити народносно питање, ипак *ни један од мађарских државника* **нема одважности** *за поштено решење народносног питања, па ни Тиса*. Још је и то важно, што је др. Вајда казао: да Румуни *нису* иредентисте, да немају противдржавних тежњи, и да он Румунима не би никад саветовао иредентизам. Један од румунских родољуба, **Никола Иван**, најгрозније је осветлио последице *Апоњијевих* школских закона. Каже Никола Иван, да је у једној жупанији, у хуњадској, државна власт затворила **80** румунских вероисповедних школа, што не одговарају Апоњијеву закону, али пошто држава нема новаца да подигне *државне* школе, то читави румунски крајеви *остају без* икаквих школа, јер осим хуњадске жупаније бива затварање школа и у другим жупанијама.

Наравно, да су изјаве румунских родољуба подигле *читаву буру* у мађарском новинарству. Тисин орган „Az Ujság“, похитао је да донесе чланак против Румуна. Тисину органу сасвим *годи*, што су се Румуни оградили против иредентизма. Каже „Az Ujság“, да је то главно, а о другом могли би се споразумети, па онда „Az Ujság“ опширно разлаже, шта је „nemzet“, а шта „nemzetiség“. Мађари, вели, представљају »nemzet« и Угарска не може бити ништа друго него „Мађарорсаг«. То је мађарска државна идеја, које се Мађари не ће и не могу никад одрећи.

Е, па ту смо онда опет тамо, где смо и пре били! Оно, *против* чега се немађарски народи у Угарској десетинама година боре, Тисин орган захтева као *услов помирби*: признање разлике међу »nemzet«-ом и »nemzetiség«-ом.

Било се надати, да ће према великим догађајима на Балкану у интересу Угарске мађарски шовинизам попустити, али се види, да тај шовинизам *не попушта*. Где су она времена, кад су мађарски државници немађарским народима обећавали куле и градове, где ли она времена, кад се градио народносни закон године 1868! Данас тому нема ни трага.

Румуни стоје на белези, и они не деле румунско питање од народносног питања у Угарској.

⊙

Реч у своје време.

— Шта да реши главна скупштина Матице Српске у ствари парнице против чланова старих управних одбора. —

(Од једног бившег одборског члана).

Не ћемо да се упуштамо у јуридично разлагање, је ли, није ли одговоран стари управни одбор за штету Матичину, — особито кад је судом *крађа*, а не проневера установљена, — него ћемо да пређемо на актуално питање, које је поводом памфлета Стеве Марковића избило на површину, а можда ће доћи и на дневни ред главне скупштине, те хоћемо да о томе ради обавештаја наше јавности нешто проговоримо.

На лањској главној скупштини предложили су некоји чланови радикалне странке, да се не само против Аркадија Марковића, него и против чланова свију пређашњих управних одбора Матице Српске за време проневере — покрене отштетна парница или заједно или паралелно, као прејудицијална парница против у другом реду за штету одговорних фактора. И то из разлога тога, што су адвокати из Хрватске и Славоније држали, да и у Угарској важи наређење тамо важећег аустријског законика, да онај, који за три године не покрене парницу због отштете, губи то право на основу застарелости.

Међутим код нас у Угарској то не важи, него важи и за отштету опште правило застарелости од 30 година. Па овде нема места у овом случају прејудицијалној парници за оне, који су за штету у другом реду одговорни, него се има сачекати ревултат криминалног и грађанског поступка против злочинаца, као непосредно одговорних фактора, па тек затим чинити друге кораке. Иначе могу туженици по одговорности другог реда учинити *приговор због превремености тужбе, те би Матица могла бити одбијена само због те формалности* и **на парничне трошкове осуђена**. А пошто се проневера догодила овде у Новом Саду, где Матица има своје стално пребивалиште, то би једино новосадски суд био надлежан, и судио би по *угарским*, а не троједничким законима.

Није дакле ни саветно ни целисходно, у ту ствар још сада дирати, док се не види, шта ће утећи из спахилука Аркадија Марковића у Србији. А видеће се онда, **кад се та шума прода на јавној дражби**. Јавна дражба, и **само она** *показаће праву цену* те огромне непокретнине, а свако друго деловање и начин процене, без доцније лицитације, пружиће само основу за одбрану у другом реду одговорних чланова управнога одбора.

А нема никакве потребе, сада ту ствар потезати, кад је још преклањска скупштина Матице Српске једнодушно изрекла, да задржава себи право на отштету против тих солидарно јој у другом реду одговорних фактора, те је *том јуридичном каутелом осигурала себе и за случај, кад би и овде аустријски законик важио, а не угарска права о застарелости*, пошто је том каутелом приговор против застарелости онемогућен, а сам течај застарелости прекинут и укочен.

Не постоји дакле за Матицу опасност, да би јој право на отштету угинуло за три године против бивших одборника, ако се из Марковићева имања у Србији не би цела свота утерала. А одустати од даљег утеривања отштете на самом Марковићу, па се окренути против одборника, нема право ни главна скупштина, јер се тиме *одриче неког стеченог права, па пошто се то тиче фундација под врховним надзором државне владе,* **то би Матица за тај поступак била одговорна и министарству**.

Као што из аутентичног извора дознајемо, *грађанска парница против Аркадија Марковића ближи се своме крају*, и биће по свој прилици још ове године окончана и то повољно по Матицу Српску, **јер су сви криминални списи**, — на којем основу је Марковић **због крађе** од судбеног стола осуђен — приложени као основ овој грађанској парници, и имају у себи исцрпног материјала за Марковићеву обвезу материјалне отштете.

Али дознајемо и то, да је, осим тих кривичних списа, *нагомилано још и засебно за саму грађанску парницу новог и тешког доказног материјала* за доказ његове несумњиве материјалне и солидарне одговорности за штету Матичину у такој мери, да *можемо с правом очекивати, да ће грађански суд Аркадија Марковића на плаћање солидарне отштете обвезати*.

Но ако Матица жели, да се та ствар још брже реши, и да се још пре дође до новаца из Марковићеве шуме, има и за то начина. Како неки правници држе, да би се могла водити паралелна парница и против Марковића и против одборника — што ми поричемо — то ми тврдимо, да би се лакше и сигурније могла истодобно водити против Марковића иста отштетна парница у Србији, јер тамо леже његове некретнине. Према томе би *суд краљевине Србије био надлежнији од нашега суда* и био би по нашој информацији а по тамошњем грађанском поступку допуштен и могућ. Ми смо се о томе *ближе информирали* и дознали, да би се тамо и парница и оврха на Марковићеве покретне и непокретне ствари *за неколико месеци* могла спровести и цела заостала Матичина штета из продатих непокретнина за кратко време подмирити, или ако не цела отштета, а оно највећи део и то у толико пре, што су *готово све претходне интабулације симулиране*, те би се брисале и отпале. Шта више, чујемо, да би се и тамошњи један адвокат, поштователь Матице Српске, тога посла без предујма примио и брзо га и сигурно свршио. Управни одбор Матице Српске требао би да се о тој ствари још боље распита и да свима силама поради и настоји, како би се потраживање Матичино из имања Марковићева у Србији што пре угонило и на тај начин — *ако би се као бољи и пробитачнији показао*.

Онај део отштете, који би још можда заостао, лакше би онда било

без парнице мирним путем изравнати, јер бивши одборници пружају и сувише имовне гаранције за све евентуалитете. А Матици треба да је више стало до **отштете**, него до **парнице**.

Један бугарски „јунак“.

— Пуковник Петев због кукавичлука пред судом. —

Ономад је у Софији отпочело суђење пуковнику *Петеву*, команданту 2. бригаде I. пешачке софијске дивизије, који је *оптужен за бегство са бојног поља*. Дело је истраживала нарочита комисија, коју су састављали генерали *Тодоров* и *Јанков*, пуковник Хр. *Попов*, *Тодоров*, војни судија пуковник *Жатов* и мајор *Константинов*. Бранioци су оптуженог др. Н. *Радев* и *Кожухаров*.

Петев је оптужен, да је *бежао* с војском одступивши код села Лахна испред грчке војске. Он је *сам унео личну панику* код бугарских војника, да је један мајор био принуђен, да *Петева револвером заустави*. Осуђењу је присуствовало много света, мушког и женског. Оптуженог је допратио један дежурни официр. Петев је био сав увбуђен. Кад му је прочитана оптужба, он загушеним гласом поче да се брани и напослетку рече:

— Војници су ми били изнурени; многи беху болесни и убијени духом — ето узрок катастрофе.

Он није признао да је био уплашен, него приликом борбе за тренутак се збунио, али се после прибрао.

После подне испитивани су сведоци. Њих је било око 20.

За дело, какво је пуковник Петев учинио, прописује бугарски војни законик *смртну* казну.

Вести из Србије.

— Изложба слика г. Швракића. — Бугарски шовинизам. — Нова књига. — Интервенција страних мисија. — Племенит чин. — Просвета. — Привреда. —

(Допис „Бранику.“)

Београд, 30. септембра.

Млади наш уметник г. *Швракић*, академски сликар из Сарајева, приредио је изложбу у Официрској Задрузи. У четвртак у 8 и по сати пре подне посетио је изложбу *краљ* у пратњи својих ађутаната г. г. генерала Павла *Јуришића-Штурма* и пуковника Ђуре *Јосиповића*, а истога дана после подне око 5 сати посетио је изложбу престолонаследник *Александар* у пратњи свог ордонанс-официра капетана г. *Ракетића*. Г. Швракић дочекао је високе посетиоце и био је тумач појединих мотива.

Редакција „Малог Журнала« донела је етнографску карту Јужне Македоније, коју је израдио бугарски „научењак“ Ј. Иванов, доцент софијског универзитета. Мора свако да се *згране*, докле Бугари могу да иду својим шовинизмом. Он је обележио да постоје све балканске нације у Македонији, па чак је *нашао Цигане*, само *нема ни једног Србина*! Ово чудовиште од „науке“ треба видети. Карта је изложена у излогу радње Васића и Симића. Множина света проматра ту карту и диви се бугарској занесености. Ја сам је проматрао скоро по сата и онда се присетих оне наше: „Ко другоме јаму копа..“ Да није у њих те болести, не би им узели Румуни појас Туртукај — Балчик, ни Турска Једрене, ни Грчка Кавалу, ни Срби леву обалу Вардара. Сад нека интригира Миљукав о трошку добричине америчке, милијардера Карнегија, колико га је воља, нека лута по Европи и нека се крепи надом, „да ће доћи време, када ће се букурешки уговор ревидирати“, чекај, братко, чекај, ако будеш Метузалемова века, можеш још и дочекати. Али мрка капа зла прилика! Ено у Софији суде потпуковника *Петева* за *бегство из бојнога реда*, а други опет виши официр *шопио* ратну касу па је такође дошао пред суд. Са таким кепецима не ствара се царство.

Изишла је из штампе у издању дворске књижаре Мите Стајића прва књига „Српско-Турски рат 1912-13.“, коју је по аутентичним изворима израдио један војни стручњак. У првој књизи описани су догађаји од 5.—14. октобра 1912. У прилогу су три карте. Критика се о делу врло повољно изразила. Ваља о њој да знаде и тамошња Србадија, па је с тога овде напомињем.

Интервенција страних мисија у пословима полицијским и судским наноси много штете правилном пословању разних надлештава у земљи, па је с тога ваљало нешто учинити у том погледу. По захтеву министарства иностраних дела, министар унутрашњих дела издао је наредбу свима полицијским властима у новооослобођеним крајевима, да *одбију интервенцију страних мисија* (консулата) у корист лица, која су пореклом из оних крајева, јер се ни једној страној држави не признаје никакво право протекције над тамошњим поданицима, па ма које вере били. А кад је тако у другим уставним државама, зашто да је у Србији другачије? На овај корак притераше наше министарство догађаји из бојева са Арнаутима.

Г. Живојин *Дамјановић*, инжињерски пуковник, на дан четрдесетодневног помена својој рано преминулој супрузи Вукосави сетио се сирочади изгинулих у рату војних обвезника, и у место уобичајеног подушја, подарио је одбору за прикупљање помоћи сто педесет динара у сребру. Ово је доиста племенит чин, на који би се могли и други угледати.

1. октобра отварају се редовне седнице *архијерејског сабора*, којима ће присуствовати митрополит *скопљански Викентије* и епископ *дебарски Варнава*. Најпре ће сабор приступити избору епископа чачанског и тимочког, а кад се среде прилике и одреди број епископија за нове крајеве, приступиће се попуњавању епископских катедара и тамо.

Међу кандидатима за епископски положај у Чачку и Зајечару, помињу име удовог свештеника професора ваљевске гимназије Милана *Шиљка*, који је у црквеним круговима познат као спреман богослов и добар црквени беседник а родом је из Пљеваља. Дуго година био је професор богословије у Призрену, и наставник у Шапцу и Ваљеву. Спомињу се још и имена архимандрита *Плашона* и протосинђела дра Николаја *Велимировића*. И тако ће у овој седници архијерејског сабора суделовати и епископи из нових крајева.

Има овде **неки распоп „пречанин“**, о којем је било речи у „Бранику“, па *тога је спопала бела чена радећи за себе, а спопада га страх од помисли, да би за епископа у новим крајевима могао доћи тамошњи протосинђел В. П. Морамо се чудити, што су овамошње судске власти заборавиле, да су пре неколико година* **курентирале** *тога распопа због неког манастира. Зар у Србији одиста не знају, ко је тај распоп? Зар им није био доста* **један** *Настић?*!

Да би се постигао што бољи успех у монашкој школи, то је на предлог митрополита Димитрија министар просвете одобрио ректору богословије Св. Саве, да поједини наставници могу наизменично предавати у монашкој школи, сваки по месец дана. Даље по једној одлуци министра народне привреде у-ниже пољопривредне школе примиће се ове године повећи број младића из нових крајева, без обзира на веру и народност. И тако ће се *стручно образовани економи* временом растурити у границама Нове Србије.

За регулисање Колубаре, Пештана и других река окружна скупштина округа београдског одредила је нарочите позиције у свом буџету.

Министарство народне привреде развило је велики рад на подизању народнога благостања. Тако за стручне експерте министра народне привреде за поучавање рударства у новим крајевима праћени су: рударски инжињер Драг. *Симоновић* и геолог Јулије *Драшкоци*. Министарство војно издало је наредбу, да се именовани комесари могу кренути на пут у нове крајеве, а др. Милан *Тодоровић* и Љ. *Савић*, чиновници министарства народне привреде, отпутовали су у нове крајеве, први да тамо простудира трговину, а други индустрију.

Самосталци се спремају, да идућега месеца позову у Београд велики збор трговаца, својих приврженика, да чују њихово мишљење о даљем продужавању мораторија.

„Цар“ Фердинанд се склања.

— Бугарски „цар“ се усамио на свом спахилуку у Угарској. — „Мурањски гроф никога не прима“. — Погрбљен старац. — Прост ловац, који тражи мира. —

Рат против Турске, па онда мучки бугарски препад против Србије и Грчке задржао је више од годину дана у Бугарској „цара“ *Фердинанда Кобурга*, који за своје више него 25-годишње владавине никада није у један мах толико провео у својој држави, него је вечито тумарао по свом спахилуку у Горњој Угарској, по Кобургској, по Бечу, Паризу и т. д. „Цар“ Ферча је био само *гост* у земљи, којом влада, и бугарски лижисахани су то ћутке трпели.

Пошто је сретно *убогаљио* Бугарску, налази „цар“, да је право да се мало одмори у карпатским горама. И једва је дочекао, да се у Софији сврши некидашњи *крунски савет*, на ком се бугарски прваци у међусобним рекриминацијама *умало не потукоше*. Касно у ноћ свршио се под „царевим“ председништвом тај бугарски крунски савет, после кога Кобург није легао, него је *хитно спремио пртљаг*, сео на припремљен дворски воз и одвезао се у Лом-Паланку, где је сео на аустријски пароброд „Таусиг“, који га одвезе у Ршаву (Оршаву), где троструко пораженог »цара» (јер и арнаутски слом иде Ферчи у работ!) прими угарска државна железница, а ова га је однела у — „*слатку*“ Татру, онамо, где међу четинарима и чамовима лежи убого словачко село Хаморсепеш и ту има „*Мурањски гроф*“ (за којим се именом сада крије до скора надувени „цар“ бугарски) скроман ловачки замак.

Ту у шумској самоћи размишља сада краљ *Фердинанд* о ништавилу овог света. До пре годину дана поносити победилац са Лиле-Бургаса, Визе и Чорлу-а — сад бедни „Мурањски гроф“, који уместо турских буљука по Тракији лови по Карпатима лисице, зечеве, куне — на зверове сигурно не сме!

Краљ Ферча *тражи самоћу*. И то ону најзабитнију самоћу. Зато и није сишао с воза у Попрадској Фелци, где су га чекали упарађени мађарски железничари (кад већ нема почасне компаније војника са заставом и музиком), него је сишао на станици сиромашног села Капосташфалве и одатле се автомобилом одвезао у Хаморсепеш, где га је чекао ловачки замак од свега четири собе. Ту се бугарски краљ повукао са својим тајником *Хикишом* и мајушном дружином ловаца и — *никога на свету не прима*. Један мађарски новинар (наравно, од колена Израиљева) покушао је на све могуће начине, не би ли доспео пред Фердинанда Кобурга, али овај се ваљда побојао, да ће га лукави и радознали Чива питати, како се „балкански Пруси“ провели на Криволаку, Штипу, на Брегалници, Цареву Врху, Црном Камену па на Кукушу — и ни за Бога није Ферча хтео да прими једнога од оних, који су толико до неба уздизали Бугаре и њихова „цара“ и *ревносно лагали* о бугарским »победама«.

Само толико је тај мађарски новинар опазио, кад се Кобург враћао из лова, да је *силно остарио*, да је *погрбљен старац седе браде* онај, који је пред анексију Босне и Херцеговине ушао у Будимпешту као какав тријумфатор: поносит, чио, весео уз проламање мађарског »ељена«, уз звуке „Готерхалте« и уз грмљаву топова са Герзелеза... А сад? Погрбљен старац у карпатској самоћи: Српска брзометка, несравњиви српски „Французи“ у рукама и под бистрим и сигурним оком српскога војника начини од охолог „цара« — погрбљена старца са нагло оседелом брадом!...

И кад мађарски новинар наваљује, да види и ослови победиоца на Лиле-Бургасу и побеђеног на Брегалници, онда Кобургово тајничко звање одговара:

„Мурањски гроф за време овогодишњег свог боравка уопште никога не прима«.

А кад рипортери и даље наваљују, да добију аудијенцију, онда тајник доноси од самога „цара“ *Фердинанда* овакову нервозно-тужну поруку:

»Захваљујем на симпатији Мађара, али новинаре не примам. У том сам тако строг, да ћу, ако ми буду досађивали, *спаковати се и више никад не ћу доћи у Угарску*. Ја сам овде не као бугарски краљ, него као *прост ловац*, који мира хоће«.

То је дакле мађарски речено!, — вели на то изаслати извештач будимпештанског мађарског листа „А Нап“-а. И оставио је бугарског „цара“ у његовој самоћи, да лови и да премишља, колико је ужасно истинита она изрека Фердинанду и његовим Бугарима тако мрског српског народа: да онај, који преко хлеба тражи погаче, добије — *баштина*!

X.

Арнаути још не мирују!

— Напад Арнаута на Црну Гору — Иса Бољетинац у Скадру. —

Арнаутским разбојницима није било доста, што су им Србијанци добро испрашили турове, него у очајању не знају, шта ће па **ударише на Црну Гору**. Остатци арнаутских хорди, које Србијанци распудише, искупили су се под вођством злогласних разбојника **Бајрама Цура** и **Риза-бега** **те мучки нападоше цео црногорски фронт** између Гусиња и Ђаковице. У том разбојничком походу, који су инсценирали **скадарски фратри** под покровитељством италијанских и аустријских агената, суделују и људи **Исе Бољетинца**, коме не фали ни ђавола, него је жив и здрав дошао у Скадар, свакако да он, муслиманин, од „христољубивога“ римокатоличкога арцибискупа **Сареције** прими благослов за клање православних Срба, а од добро познатих агената да прими паре.

Из прљавог гнезда привремене албанске владе, из Авлоне (Валоне) брже-боље су јавили, да су Арнаути између Пећи и Ђаковице „потукли“ Црногорце те заузели Батушу, важну спојну тачку на путу између споменуте две вароши. Ово хвалисање сасвим је налик на оно, кад су се две слабе србијанске чете у Дебру повукле испред двадесет пута јачег непријатеља, да га, добив појачања, после сатру и у дивље бегство натерају. И нема сумње, да ће сада и **Црна Гора изићи из свог пасивитета** према арнаутским разбојницима, дићи на њих довољно војске и научити их памети, као што је и Србија радила с арнаутским скотовима, које Европа још једнако милује и мази.

Овај арнаутски напад на Црну Гору је напад тешко рањеног звера, који бежи испред једног ловца, па наиђе на другог. И овај други ће **дотући** тог арнаутског звера!

Арнаутски напад на Црну Гору.

Цетиње, 29. IX. (12. X.)

Према извештајима, који су стигли на службено место, Арнаути су јуче с надмоћном снагом **изненада напали** цео црногорски фронт од Гу-

сиња до Ђаковице. Развили су се **жестоки бојеви**, који још трају. Црногорци добијају знатна појачања из Гусиња. Нападачи су, држе, **људи Исе Бољетинца, Бајрама Цур-а** и **Риза** бега, које су Србијанци разбили код Призрена и Орида. На вести о новим бојевима становништво је силно узрујано.

Цетиње, 30. IX. (13. X.)

Ратно министарство је извештено, да је арнаутски напад јуче ујутро био **ванредно жесток и изненадан**. Генерал **Божовић** у Гусињу добио је заповест, да с већим одељењем војске хитним маршем похита на границу. Међу нападачима су остатци од Срба потучених Арнаута, који се сада тим жешће бацају на Црногорце. Вест о арнаутском нападу изазвала је овде **велику узрујаност и огорчење**. Јавно мњење позива владу, да најодлучније поступи против Арнаута.

ПОЛИТИЧКИ ПРЕГЛЕД.

— **Бриге угарске владе.** Из Будимпеште јављају, да је у суботу држан министарски савет и, према полуслужбеним саопштењима, да се већало о текућим политичким питањима. У ствари министри су се саветовали о хрватској кризи и новој подели изборних срезова, што господи министрима не да мира ни покоја. Од те две ствари зависи живот и смрт владине странке и грофа Тисе. Осим тога је министар војни наваљивао на грофа Тису, да своје учини, како би се у делегацијама изгласали милијони за војне издатке и наоружање.

— **Опозиција и делегације.** У владиним се круговима у Будимпешти много дебатује о томе, да ли ваља опозицији понудити известан број мандата за делегације. Како је досад опозиција понуде одбијала, сад се мисли, да се само Андрашијевој странци понуди известан број мандата.

— **Тисине повереница.** Ушло је последњих недеља у моду, да жупаније изгласавају грофу Тиси поверење, те му је чак и чанадска жупанија послала повереницу. Него се саболчка жупанија храбро држала и грофу Тиси је неповерење изгласала.

ДОПИСИ.

Вел. Бечкерек, 27. септембра 1913. г. (*Сремски учитељски збор у Вел. Бечкереку.*) Јесења седница сремског учитељског збора протопрезвитерата вел.-бечкеречког одржана је у Вел. Бечкереку 25. септембра (8. октобра) о. г. Председавао је *Богдан Поповић*, учитељ-управитељ, а перо је водио *Војин Жупански* учитељ. Присутно беше 43 зборска члана, а отсутно 2, месно свештенство и гостију из круга месне интелигенције, а од стране црквено општинске управе не беше никог.

Дневни ред је био следећи: 1.) Призивање Св. Духа. 2) Отварање седнице и избор чланова за оверовљење записника. Бирају се: Душан *Грунчић* и Александар *Торњански*, а за тим је решено, да се поздрави Његово Високопреосвештенство епископ и школски референт. 3.) Писмени састави из српскога језика у IV. разр. Практично радио са ученицима: *Петар Зубић* учитељ вел.-бечкеречки. 4.) Обрада једне методичке јединице из природописа у V. разр. Практично радила са својим ученицама гђца *Љубица Маринкова*, учитељица вел.-бечкеречка. 5.) Критика на радњу В. Тодића »О посматрању ученика.« Критиковао: *Драгомир Сиротановић*, учитељ елемирски. 6.) Отпис вел.-кикиндског свештеничког збора бр. 201. ex 1913. — У овом се отпису позива учитељски збор на активно учествовање у просвећивању народа путем књижница и јавних предавања. Ради тога препоручује се, да учитељски зборови изаберу просветне одборе, који би у међусобну везу ступили и овим покретом заједнички управљали.

Око ове тачке развила се доста жива дебата, јер су неки чланови у својој огорчености, — што се учитељство, када је у питању његова материјална егзистенција, већином запоставља, — предлагали, да се отпис одбије и да учитељство не учествује у тој акцији. У овој расправи је као гост саветујућим гласом учествовао и преч. г. *Ђура Страјић*, протопрезвитер, те својим познатим говорничким даром позвао учитељство на заједнички и братски рад са свештенством.

После дуже дебате учитељство се ипак узвисило и прешло преко тих локалних несугласица, те *једнодушно прихватило* предлог свештеничкога збора и решило, *да учествује и на даље у раду народном*, па је приступило и избору просветног одбора. У исти су изабрани: Богдан *Поповић*, Миливој *Бугарски*, Драгомир *Сиротановић*, Стефанија *Алексића* и Софија *Бугарска*.

7) Најновије школске одредбе државних закона у односу према одредбама Школске Уредбе. Предавао: Миливој *Бугарски* вел.-бечкеречки учитељ.

8.) Реферада о стању зборске благајне а књижнице. Реферисао: Драгомир *Сиротановић*.

9.) Тајна седница, у којој су критикована предавања, те којом је приликом пало стручне и методичке поуке особито за млађе учитељство.

После овога су следовали слободни разговори, којом је приликом на предлог *Вршипрашког* изабран један одбор, који ће давати учитељству упутства и савета у разним нејасним питањима при сређивању учитељских берива по XVI. зак. чл. из 1913. године.

Овим је дневни ред био исцрпен и установљен је дневни ред за идућу седницу, која ће се одржати у *Кларији*.

Прошао је један час по подне, када је председник закључио седницу и захвалио се гостима, као и члановима на интересовању и стрпљењу, и позвао их на заједнички ручак, при коме су се чланови још братски изразговарали и мисли измењали; а највише саветовали и расправљали о активном учествовању учитељства у просвећивању народа, које је просветни збор Матице Српске покренуо. *М. Б.*

Вести из места и из народа.

Нови Сад, 1. октобра 1913

— **Јесењи вашар у Новом Саду.** Новосадска варошка капетанија издала је ову објаву: Земаљски марвени и занатлијско-трговачки вашар у Новом Саду одржаће се 12. (25.), 13. (26.) и 14. (27.) октобра 1913. год. на пирошком путу поред реформатског гробља. На вашар је дозвољено уз прописани пасош дотерати сваку животињу из места, у коме не влада зараза.

— **Иступање Јована Бањанина из уредништва „Србобрана.“** Г. Јован *Бањанин* иступио је из уредништва загребачког „Србобрана“, а то се догодило само с тога, што је г. Бањанин дошао у сукоб са главним уредником „Србобрана“ г. Светозарем *Прибићевићем*. Нама то није остало непознато, но о целој ствари смо до сада очували најстрожију дискрецију, јер се надасмо, да ће се ипак учинити све могуће, да би тако драгоцена снага, као што је г. Бањанин, остала у уредништву „Србобрана“.

— **Међународна фотографичка изложба у Загребу 1913.** „Хрватско друштво уметности“ приређује у студеном (новембру) и децембру (просинцу) ове године *међународну фотографичку изложбу*, у којој ће бити заступана дела фотографа-аматера и фотографа по звању. Она господа аматери и званични фотографи, који намеравају суделовати код те изложбе, нека се изволе чим пре обратити на *„Хрватско друштво уметности“* (Загреб, Илица 85.) да им се пошаљу пријамнице и обзнане о потањим увјетима.

— **Музичко друштво у Куманову.** Скопљанска „Нова Србија“ доноси ову белешку: Док смо пре рата 1912. год. по нашој несрећи били „Србомани“ и „Бугараши“, у Куманову су била два музичка друштва: *„Самообразовательно дружество“* бугарашко и *„Константин“* српско.

Сада, кад смо у слободи осетили, да смо *рођена браћа* и братски се загрлили, оба музичка друштва такође се загрлише и родише: **„Змаја“**, који ће се високо уздигнути изнад пређашњих небратских интрига, злобе и крвављења.

„Змај“ је већ почео свој благородни посао. Младеж, сакупљена у њ, сваке вечери се састаје у лепој трокатној нашој школи и ту, поред часова учења и вежбања у свирању, води пријатне разговоре и шале, које баш приметно спирају пређашњу мржњу, коју су потпиривали страни агенти — душмани српског народа.

Чланови „Змаја« показују одличну вољу, али штета што немају наставника, већ самоучки раде.

Чист приход са ове забаве намењен је друштвеној каси и *и инвалидском фонду*.

— **Девојачко васпиталиште Св. Мајке Ангелине у Будимпешти (IV. Váci utca 63.)** На захтев родитељима шаље заводске проспекте, даје обавештаје у погледу уписивања питомица за шк. г. 1913.|14. 195 77-90

Новости са стране.

— **Самоубиство домобранског официра.** У Лугошу је домобранско-артиљеријски потпоручник Јосиф Штајнбрикнер ономад бријачем себи пресекао врат и умро је.

— **Талијанска заслепљеност** противу Словенства начинила је читав културни скандал. Одлично словеначко позоришно друштво у Трсту под водством врлог уметника хрватског г. Лава Драгутиновића хтело је ових дана да на словеначком језику прикаже у тршћанском позоришту Пучинијеву оперу „Мадам Бетрфлај“ (Madame Butterfly“ — „Метуљчек“). Кад то зачу издавач Пучинијевих опера у Милану Рикорди, телеграфски је забранио словеначки приказ опере! Онда се умеша у ствар заслужни интендант хрватског народног позоришта у Загребу г. Трешчец, који телеграфиса бесном Талијану, да ће се у Вердијеву циклусу, што га загребачко позориште приређује у славу 100-годишњици рођења славног талијанског композитора Џузепа Вердија, једна Вердијева опера певати талијански, само нека дозволи словеначки приказ Пучинијеве опере у Трсту. Али Рикорди се не даде ни осолити! При свему том ће се једна Вердијева опера отпевати у Загребу талијански и то ће бити најбољи утук Рикордијевој заслепљености.

НОВИЈЕ.

Солун, 30. септембра. Краљ Константин је данас на Марсовоме пољу држао смотру трупа, којима је прочитао ову прокламацију:

Официри, подофицири и војници! Протекла је година дана, како сте позвани под заставу, да браните права и част Грчке. За ту годину сте дана за кратко време границе јелинске државе толико раширили, колико је све наде премашило, а на олтару отаџбине све сте жртвовали, своје имање и своје здравље. После толико многих опасности, мука и патњи сада се можете са пуним правом одморити. *Но ја вас још требам, да осигурам оно, што смо толиким жртвама задобили.* Ви ћете ме, ратни другови, већ разумети, те с тога, успркос својој жудњи да своје домове видите, остајете **стални и непоколебљиви чувари својега краља и своје отаџбине**. Ја се радујем, што се опет налазим у средини таке армије.

Официрима 11. дивизије рекао је краљ Константин ово:

Ја верујем у ревност и храброст, коју сте у оба рата показали. **Благодарећи вама ми смо постали господари ситуације на Балкану.** И ја се надам, да ћемо своје господство и у будуће одржати. Уверен сам, да ћете ви бити спремни, да опет докажете своје јуначке особине, ако буде требало.

Краљ је поздрављен бурним овацијама.

Будимпешта, 30. септембра. Извршни одбор румунске народне странке састао се овде, те под председништвом Ђорђа *Паша* од Базешћа већа о понудама грофа Тисе за мир.

Будимпешта, 30. септембра. Између угарске и аустријске владе постигнут је начелан споразум у војним питањима.

ТЕЛЕГРАМИ

УРЕДНИШТВУ „БРАНИКА“.

Тисина већања.

Будимпешта, 1. октобра. Гроф Тиса је конферисао јуче после подне са грофом Берхтолдом, Кробатином и Штирком. Увече се вратио у Будимпешту.

Отварање скупштине.

Београд, 1. октобра. Скупштина ће се отворити престоном беседом, у којој ће се, међу осталим, казати, да је међународни положај по Србију повољан.

Арнаутска кукњава.

Валона, 1. октобра. Арнаутски нотабли из Дебра упутили су великим силама молбу ради истраге мучења становништва у Дебру, које су Срби мучили. (Сироти „јагањци“ арнаутски! — Ур. „Бр.“)

Чешко-немачки преговори.

Беч, 1. октобра. Сутра ће овде почети разговори о чешко-немачком изравнању. Министар-председник Штирк упутио је позив на договор председницима савеза чешких земаљских странака, немачким посланицима, конзервативним и уставоверним великим поседницима.

Праг, 1. октобра. Вођа чешке државоправне странке одбио је позив Штирков на договор.

Српска Народна Скупштина.

Београд, 30. септембра. (Службено.) Данас је закључено заседање Народне Скупштине, а сутра се отвара ново заседање, у ком ће бити изабрано председништво.

Одлични Словени у Београду.

Београд, 30. септембра. (Од нашег извештача.) Данас се овамо очекује долазак хрватског политичара и књижевника дра Антуна Тресића-Павичића, који је замољен, да у овдашњем Народном Позоришту чита епски спев свој, »Освећено Косово«. У течају ове седмице очекује се овде и долазак чешког политичара дра Томе Масарика.

Саобраћај између Земуна и Београда.

Београд, 30. септембра. (Од нашег извештача.) Овамо је јављено из Земуна, да је тамошња власт наредила обуставу лекарске пратње пароброда на линији Београд-Земун.

Колера у Угарској.

Будимпешта, 1. октобра. Министарство унутрашњих дела јавља 23 нова случаја колере; 4 особе носе бакциле колерне на себи.

Србија и Албанија.

Београд, 30. септембра. (Стигао у 8·50 с. у вече. Од нашег извештача.) Из надлежних кругова се саопштава, да ће српско-албански односи бити решени кроз месец дана.

Пошто су Арнаути истерани са српског земљишта, то ће један део против Арнаута мобилизоване српске војске по свој прилици бити демобилизован.

Сада је главна ствар, да се среде прилике у Албанији, јер од тога зависи будући мир на граници. Идућег месеца очекује се наименовање албанског кнеза.

Синоћ је овамо довезена партија рањеника.

Беч, 1. октобра. Београдске вести, према којима су велике силе због анархије у Албанији Србији повериле, да тамо реда начини, нису поуздане, јер ни на једној страни не постоји склоност, да се лондонски закључци пониште.

Београд, 1. октобра. У политичким круговима постоји нада, да ће велике силе у интересу трајнога мира испунити српске жеље за стратешком границом према Албанији, јер је оправдање тих жеља после арнаутског упада несумњиво.

Из Бугарске.

Софија, 1. октобра. Краљевим указом распуштено је собрање, а нови су избори одређени за 6. децембар.

Опсадно ће се стање сутра укинути.

Обустава операција у Албанији.

Београд, 1. октобра. Службено се саопштава, да је наређено, да се марш српске војске у Албанији у свима правцима обустави.

Матица Српске у Новом Саду.

Извештај о раду Књижевног Одељења и његова одбора у години 1912./1913.

(Наставак.)

Књижевни рад.

Не можемо ни ову прилику пропустити да не нагласимо, да Матица Српска само тако може бити жив орган српског друштва, *ако у њену књижевном и културном раду буду учествовали што више људи из њене уже средине.* Она је у првом реду основана за овај северни део нашега народа. Ако је она некад морала да ради и да мисли за цело Српство, данас је она, после ослобођења и пробуђења јужног Српства, решена тих великих задатака и упућена да се, не губећи контакт с опћом српском књижевношћу, све више ограничава на потребе Српства у нашој монархији. Све наше умне снаге треба, стога, да се организују око нашег домаћег културног центра. Наша локална питања позвани су да решавају у првом реду људи који овде живе, који прилике не само непосредно познају него их и осећају.

Но ми не остајемо само при исказивању овога уверења. Ми смо према томе и радили. Тражили смо, побуђивали смо и позивали. Нарочито смо апеловали на наш млађи нараштај, и уздамо се да нам својски апел неће остати без добрих последица.

Летопис.

Наш књижевни орган иде и даље оним правцем који смо означили у извештају за прошлу годину. Сматрајући да је задатак главног књижевног и културног журнала овостраних Срба: (1) да осветљује животна питања тога дела Српства и да му буде путоказ у прогресу, (2) да одржава што тешњи културни контакт с осталим Српством и Јужним Словенством, (3) да ориентује наше друштво свестрано о стању културе, привредног и друштвеног живота наше отаџбине, земаља под круном Св. Стевана, (4) да своје читаоце упозна с главним покретима и струјама европског друштва који имају опћи и светски значај, — тежили смо да, према тим задатцима, организујемо и сарадњу *Летописа.* Организација таке сарадње није још потпуно изведена. Узроци томе су (1) оскудица већих материјалних средстава (2) окупираност Књижевног Одељења и уредништва *Летописа* у овај мах разним другим пословима и питањима у Матици, (3) Балкански Рат је толико привукао пажњу наших књижевника, да је и књижевна радња застала, (4) већ је природа такога посла, као што је организација сарадње једног савременог књижевно-научног журнала, који треба да обухвати цео живот, така да захтева и много пажње, и добре ориентације и свестране информације, а за то је потребно и дуже време. Али да је у овом послу већ учињен подобар корак у напредак и да ћемо том послу и надаље поклањати нашу нарочиту пажњу, то смемо изјавити.

(Наставиће се.)

☛ Због познате сметње с каучијом број „Браника" за четвртак не ће изићи. — Ур. „Бр."

Управник: Др. Мих. Полит-Десанчић.
Одговорни уредник: Јанко Перић.

ОГЛАСИ.

ОЛГА КАЋАНСКИ
И 401 1 1
АХИЛ ДЕРА, економ
из Новог Сада верени.

Бр. 128./Е. Д. ex 1913.

СТЕЧАЈ.

Овим се расписује стечај *ради попуњења места* **епархијског канцелисте** код епархијске управе *будимске* **са** овим беривима:

1.) Годишња плаћа из срп. црк. народних фондова и добара **1000 К.**

2.) Државна припомоћ, која се ни квантитативно, а ни у опште не гарантује, и која је до сада износила годишње 300 К.

Ваљано инструисане молбе имају се поднети потписаноме у *Сентандрију* (Szentendre) **до 18. (31.) октобра** 1913. године.

У **Сентандрији**, 26. септембра (9. октобра) 1913. године.

ГЕОРГИЈЕ с. р.
399 1-1 епископ будимски.

31218. szám. kig. 1913.

Árverési hirdetmény.

Ujvidék szab. kir. város tanácsa közhirré teszi, hogy folyó év október 18-án d. e. 10 órakor a városi gazdasági udvarban nyilt szóbeli árverésen öt darab kiszolgált katonalovat fog eladni. Az eladásra szánt lovak bármely napon d. e. 11-12 óra között ugyanott megtekinthetők.

Ujvidék szab. kir. város tanácsa, 1913. évi október hó 9-én.

Profuma s. k.
400 1-1 alpolgármester.

Повратак српске војске из рата.

Добио сам велики избор најновијих београдских дописних карата, на којима су слике: Повратак српске војске и Њ. В. престолонаследника Александра из рата у Београд — Слике су рађене мат, у 40 разних серија и стају комад 12 филера. За тим имадем у 50 серија дописних карата из Балканског Турског рата као: Битка на Куманову, Прилепу, Битољу, Феризовићу, Тарабошу и т. д. — Ове су слике рађене у боји и стају комад 10 ф. Уједно препоручујем и нову балканску мапу са ново одељеним границама, која стаје К 1·— Поруџбине извршујем уз поузеће. 391 3-6

Књижара Ђуре Суботића у Панчеву.

Свака женска

треба да употребљује само

Вилиа-крем

Бубуљиће, пеге и флеке на лицу за 3 дана нестану од Вилиа-крема, а лице меко и лепо постане. Од свију помада и кремова

Вилиа-крем

је најбољи. Једна тегла кошта 1 К. Поштом на све стране шаљем.

291 4—

Апотека
Самка Вуића,
СОМБОР. — код Вејдингера преко пута.

Ново Колумбово јаје!

„Ово је НОВО КОЛУМБОВО ЈАЈЕ! Сви знамо да је тако, и да треба тако да буде по принципу очигледности и поступности, само до сад још није било тако написано.„

ОВАКО ЈЕ КАЗАО ЈЕДАН ПРОФЕСОР КАД ЈЕ ПРОЧИТАО КЊИГУ КОЈОЈ ЈЕ НАСЛОВ:

Рачуница са сликама,

за почетнике и аналфабете. Низ бројева од један до стотине у сва четири рачунска облика. За школску и домаћу обуку. I. и II. разред. Строго по научној основи. Светозар Вукашиновић, учитељ у Петрињи. Штампарија А. Милошев, Петриња. Књига је штампана за сад само ћирилицом источним и јужним наречјем, а износи укупно 5½ штампаних арака. Може се добити код писца и потписане штампарије по 60 п. Књижарима и препродавцима уобичајен рабат. За распачавање ове књиге добио је писац дозволу крал. ред. повјереништва од 6. српња о. г. број 1154 ex. 1913

Штампарија А. Милошев
ПЕТРИЊА. 379 (5—10)

СПАС ЧОВЕЧИЈЕГ ЖИВОТА! Препоручујем сваком оном који болује од опасне болести јектике или запаљења плућа; мој светски проналазак који још нико до данас пронашао није осим ја, до данас су хиљаду хиљада животом платили од те опасне болести, ал пошто сам ја тај лек сам пронашао где је до данас сваком најбоље помогло, зато пак кога је год затекла та грозна болест, а нарочито код нашег света, ово је за њега спас зато нек се сваки на мене обрати где се одмах упутство од мене добија, који га год буде поручио тај ће одма за 14 дана видети да делује много лакше и да на боље иде

Адреса: W. MARINOVIĆ WIEN II. OBERE-DONAU 63. I./34. 315 11 40

П|О|З|О|Р!

ТРГОВИНА МУШКЕ и ЖЕНСКЕ КОНФЕКЦИЈЕ

МАНОЈЛО РОТ и С.

у НОВОМ САДУ,
Кошут Лајошева улица

Потребује **3 млађа помоћника** конфекцијоне бранже или мануфактурне и то 2 за Нови Сад и 2 за Ст. Бечеј. — Уједно требам и **једног старијег помоћника** само стручњака као премијера. — Првенство имају Срби. — Рефлектанти морају знати српски, немачки и мађарски. — Ступање одмах. Плата добра и фикс. — Место стално. — Оферте ваља слати на фирму: 389 3-3

МАНОЈЛО РОТ И СИН, НОВИ САД (Ujvidék) Кошута Лајоша улица.

ПАЗИТЕ!

60.000 пари Ципела!

4 ПАРА ЦИПЕЛА ЗА САМО 9 К.

Због тога, што је више великих фабрика **запело у плаћању**, добио сам налог, да велику количину ципела понудим дубоко испод производне цене С тога продајем сваком **2 пара за мушке и 2 пара за женске галошираних ципела на шнирање са јако поткуцаним ђоном Кожа је мрка или црна, врло елегантна, најновијег фазона, величина према нумери и санти метру. Сва 4 пара стају 9 Круна** Шиље уз поузеће (per Nachnahme)

C. Müller, Podgórze 3-te Maigasse 22.

Измена дозвољена а и новац натраг.
398 3—8

ИМАМ НА ПРОДАЈУ I-а ПРАЈСКОГ УГЉА ЗА ГОРИВО, I-а БУКОВИХ И СЕЧЕНИХ ДРВА. ПО НАЈЈЕФТИНИЈОЈ ЦЕНИ ПОСТАВЉАМ У КУЋУ.

Коста Драгинчић
НОВИ САД 395 (2—15)
Текељи Имре и Успенске ул. ћошак.

КУЋА НА ПРОДАЈУ!

У Новом Саду, Темеринска улица бр. 22., у којој постоји бирцуз и дућан од када је куће; у истој је сврати-ште са више соба и 3 штале, шупе и све што је бирцузу потребно. Услови повољни. Евентуално тражим бирташа под рачун. Извешће код власника: ћурчијска улица број 16.
387 4—10

Хотел „Бела Лађа", Нови Сад

модерно са електричним осветљењем и осталим удобностима удешен, најлодесније место за састанке странаца, са изврсном кујном и најбољим пићем.

ТОЧИ ПРАСТАРО [URQUELL] ПИЛЗАНСКО ПИВО.

Продаја изврсног карловачког вина на велико. 202 42-150

ШАМУ КРАУС, Н. САД

ДРАГУЉАР, САЏИЈА И ОПТИЧАР — КОШУТ ЛАЈОШЕВА УЛИЦА БР. 23.
КОД ВЕЛИКОГ САХАТА И ДВА ВЕЛИКА ЦВИКЕРА.

Стовариште златне и сребрне робе, џепних и зидних сатова. Велико стовариште аргентор-сребра и робе од кина-сребра, есцајга и луксусних предмета. — Богато сортиран избор свију врста оптичких стакала за наочари, цвикере и др и др

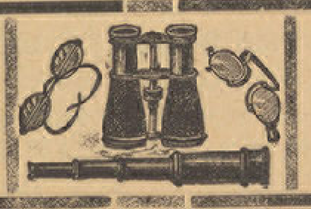

„Права кристал-стакла, за кратко- и слабовиде из чувене Ратеновске [Немачка] оптичке фабрике", ненадмашно у квалитету и солидности — увек има свака нумера и модел. — Све се репаратуре изводе тачно и стручно. 385 3—

Власник и издавалац: Деоничарско друштво Браник

Електрична штампарија д. д. Браника у Н. Саду.